

Cât a mai rămas din noapte?

Mic tratat despre speranță pentru uzul contemporanilor

Traducere din limba franceză de
Dorel Bucur

Ediția a II-a, revizuită

Spandugino

Cuprins

Introducere	9
Speranță și false speranțe	21
A spera în viața veșnică.....	53
Concluzie.....	83

„Trăind într-o lume nefericită, trebuie să fim în ochii acesteia niște profesioniști ai speranței”, scria acum șazeci de ani, interpelându-i pe creștini, într-o cărțuție tonică, părintele Ambroise-Marie Carré¹. Cum să citim fără stânjenire această sarcină pe care ne-a trasat-o? Căci, dacă rolul creștinilor este acela de a reda speranță lumii, nu cred că suntem în mod colectiv niște profesioniști foarte buni. Evident, nu vorbesc aici de creștinii admirabili pe care-i cunoaștem cu toții, cei care au știut să ne transmită credința și care reușesc să insufle în jurul lor bucurie de viață, entuziasm și dorința de a face bine. Îi găsim, slavă Domnului, în parohii, în cartiere, în asociații, la muncă, peste tot în jurul nostru și ne fac viața mai ușoară și mai fericită. Nu știu dacă sunt niște „profesioniști ai speranței”, dar sunt cel puțin niște amatori foarte buni – dacă ne aducem aminte că în latină „amator” înseamnă „cel care iubește”.

¹ Robert-Ambroise-Marie Carré (1908–2004), dominican, membru al Academiei Franceze (n.tr.).

Vorbesc mai degrabă despre contribuția noastră, în calitate de creștini, la dezbateră națională, la modele, la ideile, mai mult sau mai puțin noi, la angoasele și pasiunile colective angrenate în această dezbateră. Și, pe acest teren, găsesc că noi, creștinii, suntem mai degrabă lipsiți de speranță. Încă și mai lipsiți decât compatrioții noștri, ceea ce nu e puțin lucru.

Există o depresie națională generală, și nu voi spune mai mult, pentru că îi cunoaștem cu toții materia din care este compusă, cauzele, efectele și toate dedesubturile. Știm că economia nu merge bine și trece din criză în criză. Am treizeci și trei de ani, și, încă de la vârsta de la care am fost capabil să iau singur pulsul actualității, nu am auzit vorbindu-se despre altceva decât despre criza economică: în acest stadiu, nu mai este o criză, ci o boală cronică. Iar acest lucru nu este de natură să-i îngrijoreze doar pe finanștii și pe industriașii care au foarte mult de pierdut. Știm că în spatele cifrelor, întotdeauna puțin deprimante, care descriu starea economiei noastre, se ascunde șomajul, se ascunde frica de a pierde locul de muncă, o teamă care ne face să acceptăm orice fel de condiții, se ascund locuri de muncă ce ne distrug și locuri de muncă distruse, se ascund stresul și descurajarea de la școală, se ascund drame concrete care depășesc

cu mult relatările despre marile finanțe pe care le-am putea aborda ridicând din umeri.

Mai știm, în plus, că disperarea este încă și mai mare decât atât. Dacă nu ar fi decât aceste probleme legate de eficacitatea modelului economic! Dar trăim într-o lume care se schimbă din ce în ce mai repede, fără ca sensul acestor schimbări să ne fie vreodată foarte clar. De aici se nasc interogațiile noastre fără sfârșit și tot mai pline de îngrijorare privitoare la identitatea noastră. Atunci când ajungem să ne întrebăm cine suntem, înseamnă că criza este destul de avansată.

Nu e vorba doar de sosirea în Franța a imigranților care, din cauza războaielor și inegalităților strigătoare la cer, sunt forțați să plece în exil. Bineînțeles, migrațiile, care datează deja de mult timp, pun sub semnul întrebării cadrul cultural cu care eram obișnuiți și care ne părea a fi etern. În mod evident, situația este inconfortabilă și este cu atât mai îngrijorătoare, cu cât nu vedem deloc ce fel de cadru cultural nou, chiar și unul amestecat și deschis către lume, ar putea să apară pentru a-i înlocui pe Corneille și pe Racine, *Fabulele* lui La Fontaine pe care le silabisim de la șase ani, cât și pe „Strămoșii noștri, galii”.¹

¹ „Nos ancêtres les Gaulois” (fr.), expresie asociată manualelor de istorie din timpul celei de-a Treia Republici Franceze (1870–1940), în care sunt puse în evidență originile galice ale Franței. În mod curent, expresia este folosită cu o tentă ironică pentru a critica exacerbarea

Dar pe undeva e incorect să considerăm imigrația ca fiind singura responsabilă de această stare de rău, așa cum se complac unii dintre polemiiști avizi de explicații simple. Răspunsul e mult mai profund decât atât, mult mai profund decât faptul că o cultură este pusă în pericol de sosirea altor culturi; în cadrul aceleiași familii, câți bunici se pot lăuda cu faptul că-și mai înțeleg nepoții? A transmite propria cultură, în cadrul propriei familii, pare a fi o misiune imposibilă. Neînțelegerea reciprocă dintre generații, într-o lume ale cărei cadre de referință se schimbă cu o viteză amețitoare, este infinit de dureroasă, căci atinge chiar miezul a ceea ce suntem, a ceea ce pare să fie esențial pentru noi și care ar merita să fie transmis mai departe. Nu e ceva nou faptul că generațiile, între ele, au probleme în a se înțelege, că cei mai tineri cred că cei mai vârstă nu sunt adaptați timpurilor moderne; noutatea constă în faptul că acest lucru nu a fost niciodată atât de adevărat. Ce capital de experiență și de frumusețe putem noi transmite, atunci când ne simțim deja depășiți, atunci când tehnologia, bineînțeles, dar și cadrele morale sau modele estetice se schimbă atât de repede? A transmite o cultură înseamnă să pretinzi, într-un fel sau în altul, că explici lumea cuiva mai tânăr decât tine. Dar cum să explici ceea ce nu mai înțelegi?

mitului național fondator, dar și felul în care istoria era predată la fel și fără distincție atât în Franța continentală, cât și în departamentele și regiunile franceze de peste mări sau în fostele colonii franceze (n.tr.).

În aceste aspecte există toate elementele constitutive ale unei profunde stări de rău. Situația devine însă tragică atunci când acestor mișcări de fond, foarte destabilizante, li se adaugă explozia unei violențe neașteptate și incomprehensibile. După decenii de pace pe care o credeam instalată pentru totdeauna, apărută de o forță militară disuasivă, atentatele care au însângerat Franța în 2015 au arătat în mod clar că Europa nu a ieșit din cursul istoriei și că pacea perpetuă nu este decât o altă utopie. Nimic nu este obținut o dată pentru totdeauna și, cu siguranță, nici dispariția violenței.

Fără îndoială, trebuie notat că cel mai insuportabil în aceste atentate era, poate, caracterul lor incomprehensibil. Toată lumea căuta să înțeleagă, să explice ceea ce nu putea fi explicat. Acest lucru arată că angoasa nu este generată doar de dificultăți obiective. Ea este generată și de faptul că dificultățile rezistă înțelegerii noastre. O nenorocire nu capătă mai puțină amploare atunci când o putem explica, ci doar devine mai suportabilă. De aceea preferăm atât de des explicații aberante absenței oricărei explicații: strămoșii noștri explicau calamitățile prin păcat, chiar dacă Evanghelia se opune în mod formal acestui tip de supoziții; și n-am fi îndreptățiți să râdem de ei, câtă vreme știm că, după un sondaj recent, un francez din cinci încă crede că Illuminati, sectă bavareză care a avut o existență de vreo

zece ani în decursul secolului al XVIII-lea, trage astăzi sfo-
rile economiei mondiale. Nu e aici vorba de a face un con-
curs pentru a vedea care dintre explicații este mai aberantă
sau mai delirantă, însă nu e greu de constatat faptul că
societățile reacționează față de acest subiect asemenea
indivizilor: bolnave de cancer, multe persoane, femei și
bărbați cât se poate de educați și raționali, se întrebă care
este sensul bolii lor, care este cauza acestei nenorociri și ce
anume au făcut ca să o „merite”. Și pentru că medicina în
general nu le poate oferi răspunsuri la astfel de întrebări
prea puțin științifice, sunt gata să aibă încredere în orice
guru care le va putea da o explicație. Un sens grotesc este
întotdeauna mai bun decât niciun fel de sens.

Or, schimbările din ce în ce mai rapide la care sun-
tem supuși nu sunt doar incomprehensibile, ci, în plus,
distrug cadrele explicative care permiteau înțelegerea
lumii reale. De-a lungul secolelor al XVIII-lea, al XIX-lea
și al XX-lea, schimbările economice, sociale și culturale
au antrenat, dimpotrivă, o puternică explicație care a
structurat imaginarul colectiv și a cărei dispariție astăzi a
lăsat în noi un vid enorm: speranța într-un progres, con-
tinuu, ineluctabil, generalizat. Lumea se schimba, desigur,
dar pentru a deveni mai bună. Abandonarea calului pen-
tru tractor reprezenta o schimbare foarte importantă a

felului de a trăi, nu întotdeauna foarte agreabilă, dar se pune astfel capăt pericolului foamei, ceea ce este cât se poate de consolator. Această speranță, această falsă speranță, care se baza pe sensul istoriei pentru ca lucrurile să se schimbe în bine, a murit: cursul istoriei are același ritm rapid, din ce în ce mai rapid, fără ca noi să mai câștigăm mare lucru. A pierde locul de muncă pentru a câștiga un smartphone pare în mod prea evident o păcăleală, cu atât mai mult cu cât progresul nu promitea doar o societate a abundenței în care nu mai credem. Acest progres trebuia să fie unul mai general: nu doar economic și social, dar și politic, intelectual și moral. Din contră, ceea ce vedem acum este viitorul umbrit de tristele culori ale încălzirii climatice, a cărei realitate nu mai îndrăznește nimeni să o pună la îndoială, și ale unei catastrofe ecologice aproape inevitabile și, prin urmare, destul de îngrijorătoare.

De acum înainte, avem un mare viitor în spatele nostru. Viitorul promis nu mai este chiar atât de dorit. Pentru noi, a progresa nu mai înseamnă îmbunătățirea lucrurilor, ci evitarea înrăutățirii lor: să consumăm cu mai puțină viteză resursele, să poluăm solul și aerul cât mai puțin, într-un cuvânt, să ne abținem de la a distruge prea mult planeta. Atâta vreme cât progresul este posibil și de dorit, nimeni nu se opune; dar să spui că acesta este rezultatul ineluctabil al cursului istoriei care ar explica bulversările

pe care le trăim, nu o mai crede nimeni. Or, progresul nu ne dădea doar un sens; acesta era și o sursă de speranță. Suntem deci privați atât de sens, cât și de speranță.

Iată cum stau lucrurile în ceea ce privește starea generală de rău. Dar există și o stare de rău specifică, a creștinilor. Deși speranța este, așa cum am învățat, o virtute și chiar o virtute teologală, o virtute de prim rang, de primă calitate, o virtute care a meritat magnificul poem al lui Charles Péguy¹, noi, creștinii, nu mai vorbim niciodată despre speranță. „Fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră” (1 Petr. 3, 15), ne îndeamnă apostolul Petru. Dar, pentru a da speranță lumii, trebuie să o avem și noi. Or, de multe ori, credința noastră, în loc să ne întărească speranța, o face și mai fragilă.

Aceasta pentru că, pe meleagurile noastre, credința are probleme. Biserica se află într-un proces de pierdere a importanței sale. În calitate noastră de credincioși, trăim mai degrabă un drum individual al crucii decât un marș triumfal. Desigur, în Europa nu suntem confrunțați cu persecuții, din fericire. Mai mult decât atât, nu de puține ori mi se întâmplă să dau peste o comunitate

¹ Charles Péguy, *La Porche du mystère de la deuxième vertu*.